

21. YY için Türkiye Grubu Tartışmaları- Prof. Bilsay Kuruç Daveti, 20 Nisan Cumartesi UMAG; 14:40-17:40

UA Hukuk bakımından bağlantılı gelecek Türkiye Politikaları Prof. Hüseyin Pazarıcı ve Deniz Kutluk

Değerli konuklar, siz seçkin grubunuz önünde konuşma fırsatı bulduğum için teşekkür ediyorum.

Konumuzu "UA Andlaşmalar ile çerçevesi çizilmiş Türkiye için bir gelecek yol haritası tartışması" olarak algılıyorum ve kendi payıma düşenin de UA Hukuk-Güvenlik İhtiyacı ara kesitinde kimi tespitler ile tartışma ortamını yaratmak olarak kabul ettim. Umarım çok yanılmamışımdır, fakat bir sentez için gereken esas değerli kısmın sizlerin soru ve irdelemeleriyle oluşacağını belirtmeliyim.

- 1. (Lozan).** Kanaatimce, Türkiye Cumhuriyeti kuruluş temelleri 24 Temmuz 1923 Lozan Barış Andlaşmasındadır. Andlaşmanın Türk Boğazları bölgesinde egemenlik ve askeri gemi geçişi yönlerinden tadilini sağlayan 20 Temmuz 1936 tarihli Montreux Boğazlar Sözleşmesi Lozan'ın bu temellerini güvenlik yönünden tamamlayıcısıdır.
- 2. (Milli Misak.)** Türkiye, Lozan Andlaşması ile güvenliğini sağladığı Misak-ı Milli sınırlarının korunmasını güvenlik ve dış politika amacı olarak kabul etmiş ve Yurtta Sulh Cihanda Sulh ifadesi ile bunu beyan etmiştir. Misak-ı Milli içindeki Hata'yın geri kazanılması (1938) bu işlemi tamamlamıştır. 1953-1959'de bir süre Taksim Politikası izlenen Kıbrıs olayları bu amaçta esneme sayılmalıdır.
- 3. (Kolektif Güvence Arayışı.)** Son ana kadar dışında kalabildiğimiz II. Dünya savaşından sonra kurulan B.M.'e Türkiye'nin 24 Ekim 1945'de kurucu üye olarak kabulü ile BM Andlaşmasında/Charter'ında yer aldığı gibi, Türkiye de anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözümünü benimsemiş ve saldırıya uğramadıkça Silahlı Güç kullanmamak taahhüdünde bulunmuştur. Artık küresel çatışmalara karşı güvenliğin esas olarak BM'in BMGK eliyle sağlanır bir döneme geçilmiş olduğu kabul edilmiştir. Yine de BM'in bu güvenliği doğrudan sağlayacak bir askeri gücü oluşmamıştır.
- 4. BM Güvenceleri.** Kurulduğundan bu yana BM, Kore Savaşına fiili askeri müdahalesi ve benzeri birkaç güç ile çözüm olayı hariç, tesis edilen barışları korumak hedefiyle 70'den fazla bölgeye Barış Gücü göndermek durumunda kalmıştır. Türkiye bunlardan 10'una aktif katılımcı olmuştur. Halen BM barış gücü operasyonlarının 14'ü devam etmektedir. Fakat, son 20 yılda BM'in askeri müdahale içeren yedinci bölüme dayandırılmış kararlarının uygulanmasında, özellikle 1994'den sonra NATO Konseyinden yardım istediği durumlar olmuş ve NATO Üyeleri buna rıza gösterdiklerinde müttefik askeri gücü bu amaçla kullanılabilmiştir (Sırp-Bosna Savaşı, Libya örnekleri. Kosova istisna)
- 5. (NATO.)** Avrupa'da aleniyet kazanan Sovyet yayılcılığına direnmek amacıyla 12 devletin ortak iradesi ile, NATO'yu kuran Brüksel (Mart 1948) Anlaşmasının genişletilmesiyle, yani öncül Batı Avrupa Savunma Örgütünün bir devamı olarak NATO Washington Anlaşması yoluyla 4 Nisan 1949 kurulabilmiştir. Türkiye ise ancak 1952-1955 yıllarında cereyan etmiş Kore Savaşına BM bayrağı altında ve ABD Stratejisine destek amaçlı katılımı sonrasında 1952 yılında olmuştur. Bu Savaş Türkler için 3000 kadar zayiata neden olmuş ve bu ödenen bedel karşılığında o gün için Boğazlar, Kars ve Ardahan'da karşı karşıya kalınan Sovyet Tehdidi, NATO üyeliği ile bertaraf edilmiştir. NATO'ya karşı Varşova Paktı ise, Almanya'nın NATO'ya kabulü ardından 14 Mayıs 1955'te Doğu Avrupa ülkeleri ile birlikte kurulmuştur.

Bu dönem, yani 1950-1960 arası, dünyada Sovyet ve ABD arasında nükleer silahlanma yarışının doruklara ulaştığı bir dönemdir. Bu arada Soğuk Savaşın ortasında, ülkemizde Kominizm muhalefeti odaklı iç siyasi gerilimlerinin yaşadığı bir dönemde, 1965-1980 arasında Türkiye-Sovyet ekonomik ilişkileri geliştirilebilmiştir.

- 6. Türkiye'nin Çok Taraflı Güvenlik arayışı, BM+NATO= Batı Odaklıdır.** O halde Türkiye'nin çok taraflı ilişkilerin de gözetildiği Güvenlik Politikası 1952 yılından bu yana Batı ve NATO eksenlidir. Sonrasında 1963 Kıbrıs olayları ve Türkiye'nin müttefiki ABD Başkanı Johnson'un 1964 tarihli uyarıcı mektubu ile kolektif

güvenlik bağları sarsılır. 1974’de Türkiye tarafı ve Garantörü olduğu Londra ve Zürih Anlaşmaları ile Kıbrıs’ın kurucusu 1960 Lefkoşe Andlaşmasının ihlalinin oluşturduğu bir çerçevede Kıbrıs’a deniz aşırı bir harekât ile müdahale edilir . Ardından ABD Kongresi Silah Ambargosu uygular ve ilişkiler Soğuk Savaşın merkezinde olunmasına rağmen bir kez daha sarsılır.

7. Soğuk Savaşın Sona ermesi. Gorbaçov’un “açıklık (Glasnost)” ve “yeniden yapılanma (Perestroika)” politikalarının devamında Varşova Pakti üyelerinin de baş kaldırmaları sonucunda Berlin Duvarı Kasım 1989’da yıkılmıştır. Ardından Doğu Başkentlerindeki Komünist Hükümetlerin düşürülmesi ile Varşova Pakti da 01 Temmuz 1991’de resmen sona erdirilmiş, aynı yıl Aralık ayında da Sovyetler Birliği çözülmüştür.

8. NATO çözülmemiş, ama gelişmiştir. NATO, doğrudan bir tehdit kalmamış olmasına rağmen, aradan geçen 27 yılda varlığını fonksiyon değiştirerek, geliştirerek, yeni stratejiler ve genişletilmiş organizasyonu ile büyüterek sürdürmektedir.

8.1 Soğuk Savaş bitiminde üye sayısı 16 olan NATO bugün 29 üyedir. Yakın işbirliği içinde, adeta birlikte çalıştığı Barış İçin Ortaklık (Partnership for Peace-PfP- BİO) ve diğer 41 partner devlet ile NATO’nun etkilediği devlet sayısı 70’e çıkmaktadır. (21 PfP, 7 Med-dialogue, 4 ICI, 9 Global partner). Bu 70 devlet B.M. üyesi 194 devletin üçte birinden fazla bir küresel işbirlikçi yaratmaktadır.

NATO’nun sağladığı önemli imkanlardan istifade eden üye ve partnerlerin hiçbirisi bugüne kadar NATO’dan ayrılmak yolunda bir talepte bulunmamıştır. NATO’dan dışlanma ise böyle bir mekanizma olmadığından konu dışıdır. Dünya üzerinde NATO’ya benzer, eşdeğer veya daha gelişmiş herhangi bir güvenlik örgütü de bulunmamaktadır.

8.2 Dün olduğu gibi, bugün de ittifak üyelerinin ve Türkiye’nin NATO’nun Washington kurucu Antlaşmasına (1949) uygun taahhütleri bulunmaktadır.

8.3 NATO üyeleri içinde ABD’nin “aşırı” etkin olmasının önüne geçilmesi için çeşitli politikalar zaman zaman geliştirilmekte, bir süre sonra bunlar önemini kaybedebilmekte, bazı yenilerinin bulunması gerekmektedir.

8.4 Arka bahçemiz sayılan Karadeniz’de yaşanmakta olan Ukrayna ve Kırım krizleri konusu NATO içinde geniş şekilde öncesi olan konular arasındadır. ABD’nin sıfır toplamı oyununun (ve de kanımca işsiz kalan Sovyetologlarının) yarattığı etki ile Ukrayna istikrarsızlaşmış, NATO-Rusya parter ilişkileri zedelenmiş ve ABD tek yanlı ambargolar yaratmak yoluna gitmiş, diğer üyeleri de bu yönde tavır almaya zorlamıştır. Bu süreç devam etmekte ve günümüz güvenlik ilişkilerini etkilemektedir.

9. ABD ile Uyumsuzluklar çeşit çeşittir.

9.1 NATO-Karadeniz. NATO içinde Karadeniz ve Montreux Kurallarının hâkim kılınması sıklıkla Türkiye-ABD arasında kontrollü gerilimlerin yaşanmasının bir kaynağıdır. Bugün çıkan bir habere göre toplumca benimsenmeyen Kanal İstanbul da aslında bir ABD önerisidir! Karadeniz’i müdahaleci amaçlarla kullanmak isteyen ABD’ye karşı NATO içinde ve UA ortamda Türkiye ise engelleyici bir konumdadır. Bu konuda Rusya ve Türkiye politikaları, 1945’in aksine, büyük ölçüde örtüşmektedir. Ancak yine de 2015 Rus Uçağı krizinde NATO Karadeniz için Türkiye’den kimi tavizler elde etmiştir.

9.2 S-400 vs F-35. ABD ile yaşanan S-400 ve F-35 krizleri NATO’da el üstünlüğünün devamını sağlamaya çabalayan ABD ile Türkiye’nin Rusya odaklı bir diğer anlaşmazlığıdır.

9.3 ABD-AB Uyumsuzluğu. ABD, Avrupa Birliği ile NATO’nun güçlü üyeleri Fransa ve Almanya ile de anlaşmazlık içindedir. Savunma katkılarının artırılması, NATO’dan ABD güçlerinin çekilmesi, INF füze anlaşmasının sonlandırılması, hatta Paris anlaşmasından tek yanlı çekilmesi, RF-Almanya gaz boru hattına karşı çıkılması ABD-NATO-Avrupa ayrışmasının parametreleri arasında girmiştir. Bu bağlamda oldukça önem

atfedilen Atlantik-Avrupa İttifak İşbirliği halen sarsılmaktadır. Bu konuda ABD Kongresi kendi Başkanlarının aşırılıklarını dizginlemek adına 22 Ocak 2019 günü ABD'nin NATO'dan askerlerini çekmesine engelleyici bir Karar kabul etmek zorunda kalmıştır.

9.4 ABD-BMGK-NATO Uyumsuzlukları. Son dönemlerde ise ABD'nin hem BM ve hem de NATO kurucu anlaşmalarına aykırı olarak Golan Tepelerinin İlhakının desteklenmesi, Jerusalem/Kudüs tanınması, Filistin'in BM barış "Oslo Sürecinin tahribi", BM UAEA denetiminde başlatılan 5+1 Anlaşmasından (JCPOA) çekilmesi, müttefikleri Türkiye'yi ekonomik tahrip ile tehdidi, Suriye'de terörist işbirliğini (YPG) onaylamak şeklinde tek yanlı adımları olmuş ve ABD tek başına, uluslararası güvenliğin ve istikrarın sarsılmasına, UA güvenliğin kaybı endişelerine neden olmuştur. ABD'nin tam anlamıyla İsrail siyasi hedeflerine alet edilmesiyle NATO politikaları da bunalıma benzer bir dönemden geçmektedir.

10. Türkiye için NATO içinde bulunmak mecburiyeti var mıdır? Bu soru sıklıkla sorulmaktadır. Bunun anlatımı uzundur; sualleriniz olursa konu açılabilir. Ancak üç hususu göz önünde tutmak gereklidir:

10.1 İstikrar sağlayan bir örgütün üyesi değil iseniz, yalnızsınız, dayanaksızsınız ve ittifak üyelerinden bir veya ikisinin kışkırtmasıyla size karşı bu ittifakın bir kısım üyelerinin "düşmanca" hareketlerine maruz kalabilir hale dönüşebilirsiniz. Bunlardan bir kısmının düşmanca hareketi, tarafımızdan eş seviyede mukabele ile savaş yol açar; savaşta ise diğerleri NATO'nun 5'inci maddesinden kaynaklı dayanışma içinde olacaklarından, o zaman da 28 üyesi ile birlikte NATO'ya karşı savaşmak zorunda kalırsınız. Türkiye Osmanlı İmparatorluk mirası bir devlettir; eşsiz, önceden örneği görülmemiş bir Kurtuluş Savaşını başarmıştır. Bu durum mazlumların **takdirini**, egemen-emperyalist düzen bekçilerinin ise **tepkilerini toplamıştır**. Özetle, devlet olarak, bolca çatışmalı geçen tarihsel bir dönemin de mirasçısı olarak ayakta duran bir Cumhuriyete sahibiz. Yalnız kaldığınızın alenileştiği anda, bu kazanılmış mirasta eskiden pay sahibi olduklarını düşünen devletler, eski anlaşmazlıkları körükleyerek karşınıza çıkacaklardır. Bunlarla ise, **nükleer silahlı bir devlet olmadığınız sürece** tek başına baş edemezsiniz ki, içinde bulunulan durum bence budur.

10.2 İkinci olarak, bir an için NATO örgütünün dağıldığını varsayar isek ne olacaktır? Bence tarih tekerrür edecek ve 1'inci Dünya harbi öncesindeki durum olacaktır. 3-5 devlet birleşip bir kampta bir araya gelecek ve gerçek değil fakat suni yaratılmış nedenlerle, algı yönetimleriyle, hasımlarına askeri güçleri ile çullanmak isteyeceklerdir. Bu durumu yeni kolonyalizm olarak da okumak olasıdır. Yani güçlü'nün güçsüzü ezdiği bir döneme geri dönülebilecektir.

10.3 Öte yandan NATO üyeliğine kabul edilmek de ucuz değil, pahalıdır, ancak bedelini öderseniz "ucuza" nükleer ve konvansiyonel güvenlik sağlıyorsunuz. Türkiye NATO'ya başlangıçta Kore Savaşında ve devamında Soğuk Savaşta yüklüce bir bedel ödeyerek, riskler üstlenerek NATO'da bulunmaktadır. Bugün İsrail ve Güney Kıbrıs NATO üyeliği için, sağlayacağı güvenceleri kolayından elde etmek amacıyla, can atmakta ise de hedeflerini, Türkiye engelini aşamamakta olduklarından erişememektedirler.

11. ABD-Türkiye. NATO dışında da Türkiye'nin ABD ile güvenlik diyalogu oldukça güçlü şekilde oluşmuş, **aldatıcı bir ifade ile Stratejik İşbirliği** olarak tanımlanıp uzunca bir süre devam etmiştir. Ancak durum şu anda böyle sayılmaz.

11.1 TBMM 01 Mart 2003'te Irak teskeresini reddince ABD faturayı askere kesmiş, 4 ay sonra Temmuz 2003'te Süleymaniye'de "çuval hadisesi" yaşanmış ve ikili ilişkiler de dip noktaya inmiştir. Halen bu kırılmanın telafi edildiğine dair işaretler pek yoktur. ABD'nin, 1975-1978 arasında Afyon Fabrikası açılmış olması ve Kıbrıs Müdahalesi bahaneleriyle Kongre marifetiyle Türkiye'ye koyduğu Silah ambargosu; 1992'de Muavenet muhribimizin Saratoga Uçak Gemisine vurulması, gemi Komutanı dahil 4 subayın ölümü 14'ünün yaralanması, geminin hurdaya çıkması; Irak/Süleymaniye'de 20 askerimizin başına ABD askerlerince çuval geçirilmesi olayıyla hepsi birlikte değerlendirildiğinde, **şu an için ABD-Türkiye sözde "stratejik" ilişkileri olan bitenler ile onulmaz şekilde yaralanmış durumdadır.**

11.1.1 ABD Başkanı Trump'ın "**Türk ekonomisini mahvederiz**" şeklindeki mesajı hem bu olumsuz durumu artırıcı hem de İttifak (Atlantik) Anlaşması (md.2) ile bağdaşmaz görülmelidir.

11.1.2 ABD'nin, Türkiye güneyinde İsrail'e dost bir bağımsız Kürt devleti kurma planları, bu amaçla Kürt PKK yanlısı silahlı gruplarla (YPG) işbirliği yapması Türkiye nezdindeki güvenirliliğini azaltmıştır. Yerel askerleri yerine terör gruplarıyla işbirliğine girişmesi, ABD için kendisini açıkça "terörist işbirliği" seviyesine indirgeyen bir politika olmuştur. Öte yandan, zaten ardındaki jeopolitik nedenleri ile bölgede, İsrail'e müzahir bir Kürt devleti oluşturulması "yapılabilir" değildir.

11.2 **Gerekince ABD'ye "hayır" denebilmelidir.** ABD hata yapmakta, süper güç olduğundan telafisini yapabilmekte, ama diğerleri de zarar görmektedir. Bu durumlarda itiraz esastır. Anımsadıklarına baktığımda, Türkiye'nin esasen 20 yılı aşkındır ABD isteklerine "hayır" diyebilen, çıkarları gerektirdiğinde ABD ile yol ayırımına giden bir askeri, diplomatik ve güvenlik bürokrasisi ile çalışmakta olduğunu belirtebilirim. Siyasetçinin ne ölçüde bu bürokrasi ile uyum içinde olduğu bilinmez bir konudur.

11.3 **ABD'siz mümkün mü?** Bununla birlikte, "tek kutuplu" olmayı şimdilik sürdüren bir dünya düzeninde, askeri güç yanı sıra, ekonominin, rezerv paranın, kimi önemli UA örgütlerin etkilenmesini kolayca sağlayabilen bir ABD ile gergin ilişkiler yaşanmasına Türkiye'nin ne derecede tahammülü olabilir, bunlardan ne kazanır ve kaybeder bu tabii ayrıca ele alınmak durumundadır.

12. **Diğer İkili ilişkiler ve Türkiye.** Türkiye'nin güvenlik politikalarının bir diğer eksenini ise yaptığı ikili işbirliği anlaşmaları tamamlamaktadır. Fakat bu ülkelerin güvenlik odaklı durumlarına bakıldığında, bunların bir çoğunun nihai amaç olarak NATO şemsiyesinde veya ona angaje olmak üzere bu yönde Türkiye ile yakınlaştığını de hissetmek mümkündür. Çünkü Türkiye veya bir diğer üyenin rıza göstermemesi halinde o ülkeler ile NATO'nun bir güvenlik diyaloguna angaje olması imkânı kalmamaktadır. O halde Türkiye NATO 15'den 29'a genişlerken, veya NATO sıfırdan kendisine 41 partner devlet yaratırken 55 devlete ikili ilişkileri ile destek sağlamış veya üyelik/partner olmalarına rıza göstermiştir. Bugünkü yalnızlığı düşünüldüğünde, 55 ülke ile rıza alma-verme işi önemli bir ilişki sayılabilir.

13. **Milli Savunmamız-Millî Destek.** Türkiye olarak Savunmanın millileştirilmesine 1983 yılında başlanabilmıştır. Çünkü öncesinde bütçe ayrılmamış, mevcutlar terk edilmiş ABD yardımları ile idare edilmeye çalışılmıştır. Bugün ise yılda 2,5 milyar dolarlık savunma ihracatı yapılabilmektedir. Yaklaşık 20 milyar dolarlık yıllık savunma gideri karşısında bu rakam fena değildir ve gelecek vaat etmektedir. Ancak dışa bağımlılık da sürmektedir. Bağımlılık bazı kuvvetlerde çok yoğundur. ABD'ye olan bağımlılık da yüksektir, ABD'ye savunma ihracatı da yüksektir. Bu noktada "bağımsız" hareket edebilir olduğumuz" zanni yanıltıcıdır. Gerçi tam bağımsızlık birçok devlet için de mümkün değildir, ama yine de göreceli bağımlılık dış politika tanziminde önemli etkidir. Hissediyorum ki akıllardan S-400, F-35 tartışmaları geçmektedir. Ben onlara soru sorulursa girmek üzere pas geçiyorum.

14. **Mevcut Andlaşmalar ve ŞİÖ:** Şu ana kadar UA anlaşmalar olarak Lozan, Montreux, BM Andlaşmaları, Brüksel, Washington, Londra ve Zürih Andlaşmaları ile bunları destekleyen kimi tamamlayıcı düzenlemelerden bahsettik. Son olarak kısaca bahsedeceğim konu Türkiye'nin Şangay İşbirliği Örgütü üyeliğine geçebilmesinin kimi kalem sahiplerince "ima" edildiği gibi bir alternatif yaratıp yaratmadığına dair yorumlarım olacaktır.

14.1 En başta ifade edilmek gerekir ise ŞİÖ'nün NATO ile değiştirilebilir alternatif bir yönü yoktur. Çünkü ŞİÖ, NATO'nun benzeri bir örgüt veya onun alternatifi değildir. ŞİÖ'nün amaçladıkları da üyelerin toprak bütünlüğünün korunması olarak sayılamaz.

14.2 WP'nin yıkılmasından on yıl sonra ve Şanghay 5'lisinin transformuyla 15 Haziran 2001'de kurulmuş olan bu Örgütün Amacı: Üye ülkeler arasında karşılıklı güven, iyi komşuluk ve dostluk ilişkilerinin güçlendirilmesi, bölgesel barış, güvenlik ve istikrarın korunması için ortak çaba sarf edilmesi, terörizm,

köktencilik, ayrılıkçılık, örgütlü suçlar ve yasadışı göçle ortak mücadele edilmesi, ayrıca siyaset, ekonomi, bilim ve teknoloji, kültür ve eğitim, enerji, çevre konularında işbirliğinin geliştirilmesidir . Bunlar, NATO benzeri, üyelerden birisinin toprak bütünlüğünün tehlikeye düşmesi halinde “kolektif savunma” yapılacağı yönünde bir madde içermemektedir.

14.3 ŞİO Üyeleri ve Gözlemcileri. ŞİO Üyeleri Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu, Kırgızistan, Tacikistan, Kazakistan, Özbekistan (Kurucu Üyeler) Hindistan, Pakistan’dır. Gözlemci Ülkeler Afganistan, Moğolistan, İran , Belarus ‘tur. ŞİO Diyalog Ortağı Ülkeleri ise Türkiye , Azerbaycan, Sri Lanka, Ermenistan, Kamboçya, Nepal’dır.

14.4 Özetle ifade edilir ise, 2001 tarihli “Terörizm, Ayrılıkçılık ve Köktencilikle Mücadele Hakkında Şanghay Sözleşmesi” Türkiye’nin genel güvenlik kaygılarını ve karşılaşılabilecek tehditleri engellemek aracı olarak kullanılmaktadır. Üyeleri arasında var olmayan dil birliği, teknoloji standardizasyonu, savaş yönetimi standardizasyonu, metodolojiler; ortak stratejik alanı, konsept vb. eksiklikleri de ŞİO’yu ortaklarının askeri yönden hareket etme yeteneğini eksik kılmıştır. Bunların detayları da uzunca bir askeri terminoloji alanına girilmesini gerekli kılar.

14.5 ŞİO= Ekonomik İşbirliğidir. Öte yandan 2018 ŞİO Zirvesi Ekonomi-Ticaret gelişmelerine odaklanmış idi. ŞİO yeni üye kabulünde de oldukça çekingendir, örneğin İran tam üyeliğe başvurusunun 11. Yılında hala beklemektedir. Türkiye’yi üyeliğe davet eden olmadığı gibi, bu yöndeki bir başvuru için önce NATO’dan ayrılmasının şart koşulduğu bilinmektedir. Bu konumdaki ŞİO’nun Türkiye’nin hassas, çok boyutlu dış ve güvenlik politikalarına bir çözüm sağlayamayacağı kabul edilmelidir. Farklı düşüncede olanlar var ise gerekçelerini öğrenmek benim için de faydalı olacaktır.

15. Andlaşmalara Dayalı birkaç husus ile Türkiye’nin **Güvenlik Paradigmalarının Çerçevesini** tamamlamak istiyorum.

15.1 **Karadeniz Güvenliği.** Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili bir ülkedir. Bunlardan Karadeniz’de Montreux ile sağlanmış olan güvenli düzen ve buna muhalif ABD ile onun etkisi altındaki NATO kimi kararları bir mücadele ortamı yaratmıştır. Burada NATO’nun Barış İçin Ortaklık projeleri yanı sıra Türkiye bu denizde kıyıdaşlarla, kazan-kazan esasına dayalı üç projesi yürütülmektedir. Karadeniz İşbirlikçi Çağrı Görev Grubu (Black Sea Force), Karadeniz Uyum Harekatı ve Karadeniz Sahil Güvenlik Kuvvetleri İşbirliği; ayrıca Ekonomik ve Çevre korunma amaçlı devletin sürdürdüğü işbirliği anlaşmaları da bulunmaktadır. Bunun yanı sıra irili ufaklı 10’unun üzerinde başkaca anlaşma veya daha alt düzey hukuki düzenleme vardır ve sayıları, içerikleri gelişmektedir. Bu denizde sahil daşları arası deniz yetki alanları çatışması kalmamış, anlaşmalarla sınırlandırmalar yapılmıştır.

15.2. **Ege Güvenliği.** Ege’de Çatışma Riski Yüksek bir anlaşmazlıklar ortamı bulunmakta olup temelinde Lozan Andlaşmasının farklı yorumları ve 1. ve 3. Deniz Hukuku Sözleşmelerinin çerçevesinin çizdiği “denizler-okyanuslar rejimi” yatmaktadır. Tabii ki iki kıyıdaş arasında yıllarca oluşmuş halklar-siyasetler arasındaki hasmane tutum da gelişmelere etkendir. Ege’de Statükonun bozulmamasını şimdilik iki unsur sağlamaktadır.

15.2.1 Türkiye’nin statükoyu değiştirecek adımlara “savaş” ile karşılık vereceğine dair TBMM’nin açık iradi beyanı (1995- Casus Belli);

15.2.2 **Kıbrıs adası jeopolitiğinin Türkiye lehine sağladığı durum üstünlüğünün Ege’deki bir çatışmanın maliyetini Yunan-Rum ikisi için ağırlaştıracak olduğunun farkındalığı.** Buna Kıbrıs mahkumiyeti de denebilir.

15.3. **Akdeniz Güvenliği.** Akdeniz’de ise Türkiye Kıbrıs garantör Andlaşmaları, Deniz Hukukunun getirdiği yeni egemenlikler ile NATO andlaşmasının çerçevesini çizdiği bir güvenlik ortamında bulunmakta, gerilim ise denizlerde bulunan petrol-gaz yatakları ile tırmanmaktadır. Bu bölgedeki bir çatışmaya Türkiye’nin NATO

desteği olmaksızın Mısır-İsrail ve GKRY ile aynı anda karışabileceği ve güvenli gördüğünde Yunanlıların işe girişeceği, ABD'nin ise örtülü- açık desteklerinde olabileceği kestirilmektedir.

15.4 Denizlerde hukuki durum özeti. Bu UA andlaşmaların yarattığı politik ortamda Türkiye bir yandan Lozan ve Montreux kapsamında Karadeniz ve Ege'yi gözetlerken, Doğu Akdeniz'de sürekli müdahale edebilecek bir askeri varlık bulundurmaktadır. Bölgede savaş tamtamlarının sesleri duyulmaya başlamış ise de Türkiye'de buna göre hazırlıklarını, silahlanmasını ve faaliyetlerini pekiştirmektedir.

16. Böylece Türkiye'yi kuşatan Karadeniz-Ege ve Akdeniz'de olan bitenlerin hukuki çerçevesini aktarmış olduk. Güneydođu sınırında olanlara bakmadan önce, denizi, karşı karşıya olduğumuz hukuki açmazı ile bitirmek gerekir.

17. UNCLOS- United Nations Law of the Sea Convention. Denizlerdeki hukuki rejimi UNCLOS veya Deniz Hukuku Sözleşmesi sağlamaktadır. UNCLOS 1982'de BM tarafından imzaya açılmış ve 1994'de onay süreci tamamlanarak yürürlüğe girmiştir. Türkiye bu Sözleşmeye taraf değildir. Bunun nedenleri Ege denizinde Yunanistan ile yaşanmakta olan ihtilaflardır. Adaların tanımı, onlara sağlanan yeknesak ada hakları ve tarafların deniz hukuku anlaşmazlıklarının çözümü için getirilmiş olan zorunlu yargı ilkeleri, taraf olurken bu sözleşmeye rezervasyon konulamaması Türkiye'nin UNCLOS'a taraf olmasını engelleyen yasal düzenlemelerdir. Yine de, Türkiye bu Sözleşme ile ilgili denizlerine getirilmiş düzene uygun hareket etmekte ve bir gün Ege'deki anlaşmazlıklar çözülür ise UNCLOS'a taraf olmaya da yatkın görünmektedir.

18. Güneydođu'daki istikrarsızlık birkaç boyutludur. Bir yanda, ABD'nin Irak müdahalesi ile bozulmuş istikrarın yarattığı boşluk, ortaya çıkartılan İSİS-İŞİD dinci örgütü; bununla mücadele etmek yerine bunun Suriye'deki iç isyanı artıracak derecede gelişmesinden fayda görenlerin bekleyişleri bulunuyor. Öte yanda, süregelen Suriye İç Savaşının körüklenmesi; bu savaş ile Irak-Suriye devletlerinin yatay olarak üçe bölünmesinin hedeflenmesi, bunda şimdilik başarısızlığa uğranması; sonuçta Suriye'de kalan ABD destekçisi YPD ile PKK ilişkilerin güçlendirip bir bağımsız Kürt devleti kurulmak istenmesi, bu olgunun da İsrail ile işbirliği yapmasının sağlanması ABD-İsrail ve destekçilerince hedefleniyor. Rusya'nın bölgedeki güçlü varlığı, İran'ın siyasi ve etnik risklerden kaçınmak için desteği ile Türkiye'nin kritik müdahaleleri sonucunda bu planlar her boyutta çökmüş ve oyunun sonu yaklaşmıştır. Ancak Türkiye'nin güney doğusunda bir hassas durumu yine de bulunmaktadır. Bunun ise UA andlaşmalara yansıyan bir yönü pek yoktur.

Sanırım benim kapsayacağım konuların çerçevesi burada sona ermektedir. Sualleriniz ile konu geliştikçe ilave katkılar bulunmaya devam edeceğim. Böylece birlikte merak edilen sonuçlara varabiliriz inancındayım...

Sabırla dinlediğiniz için teşekkür ederim.